

عدالت آموزشی

امداد مبادی بی سواد

محقق:

دکتر بیژن آخ

عیسی عابدینی

پاییز ۱۳۹۷

سرناسه	زارع، بیژن، ۱۳۲۹ -
عنوان و نام پدیدآور	عدالت آموزشی: انسداد مبادی بی سوادی / مولفان بیژن زارع، عیسی عابدینی.
مشخصات نشر	کرج: جهاد دانشگاهی واحد استان البرز (خوارزمی)، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۳۱۲ص: مصور، جدول.
شابک	۲۵۰۰۰-۲-۹۷۸-۶۰۰-۷۶۰۵-۵۹-۲: وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت	ص.ع. به انگلیسی: Bizhan zare & Isa Abedini. Educational-justic obstruction of illiteacy
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۹۷.
موضوع	آموزش و پرورش -- فرصت‌های برابر Educational equalization
موضوع	تحولات آموزشی Educational change
موضوع	آموزش و پرورش -- ایران -- فرصت‌های برابر Education equalization -- Iran
موضوع	تحولات آموزشی -- ایران Educational change -- Iran
شناسه افزوده	عابدینی، عیسی، ۱۳۵۱ - جهاد دانشگاهی. واحد استان البرز (خوارزمی)
رده بندی کنگ	۱۳۹۷ LC۲۱۳/۲ع۴
رده بندی یوبی	۳۷۹/۲۶
شماره کتابشناسی ملی	۵۴۳۵۶۱

انتشارات جهاد دانشگاهی واحد استان البرز (خوارزمی)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۰۵-۵۹-۲

ISBN: 978-600-7605-59-2

عنوان کتاب: عدالت آموزشی: انسداد مبادی بی سوادی

مؤلفان: دکتر بیژن زارع (دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه خوارزمی)

عیسی عابدینی (دانشجوی دکتری سیاستگذاری فرهنگی، دانشگاه خوارزمی)

ویراستاری علمی: احسان عابدینی

نوبت چاپ اول: پاییز ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

نشانی ناشر: (۱) کرج، خیابان شهید بهشتی، دانشگاه خوارزمی، طبقه همکف ساختمان مرکزی، معاونت

فرهنگی جهاد دانشگاهی واحد البرز (خوارزمی): تلفن: ۰۲۶-۳۴۵۰۵۱۵۱

نشانی ناشر: (۲) تهران، خیابان طالقانی شرقی، بین بهار و شریعتی، جنب بانک سپه، پلاک ۵۲، مرکز پخش

انتشارات جهاد دانشگاهی واحد البرز (خوارزمی): تلفن: ۰۲۱-۷۷۵۰۳۸۲۴

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

پیش درآمد	۹
فصل اول: کلیات	۱۵
مقدمه	۱۷
تعریف انسداد مبادی بی‌سواد	۲۶
نظام‌های آموزشی مرتبط با انسداد مبادی بی‌سواد	۲۷
مدل مفهومی انسداد مبادی بی‌سواد	۲۷
فصل دوم: نظریات و مبانی	۲۹
پایه‌های نظری آموزش و پرورش	۳۷
نظریه انسان نوین ای. کلی و اس. لیت	۴۰
انواع آموزش‌های سازمان	۴۱
نظام‌های آموزشی متمرکز و نامتمرکز	۴۲
برنامه آموزش برای همه و انسداد مبادی بی‌سواد	۴۶
وضعیت جهانی برنامه آموزش برای همه	۴۸
شیوه نامه اجرایی سند انسداد مبادی بی‌سواد	۴۹
قوانین حمایتی و مرتبط با شناسایی، جذب، نگهداشت و آموزش	۶۴
فصل سوم: عدالت آموزشی در جهان و ایران در پرتو مطالعات مروری	۶۹
مطالعات انجام شده خارج از کشور	۷۱
مطالعات انجام شده در ایران	۸۲
جمع‌بندی و نقد وضع موجود	۸۶
فصل چهارم: چگونگی مطالعه وضعیت بی‌سواد	۸۹
فصل پنجم: مرور اجمالی تجارب برخی از نظام‌های آموزشی در امر انسداد مبادی بی‌سواد	۹۳
تجربیات نظام آموزشی کشور چین در ارتباط با انسداد مبادی بی‌سواد	۹۵

تجربیات نظام آموزشی کشور سریلانکا مرتبط با انسداد مبادی بی‌سوادی	۱۱۰
تجربیات نظام آموزشی نیکاراگوئه در مبارزه با انسداد بی‌سوادی	۱۲۵
تجربیات نظام آموزشی گامبیا در مبارزه با انسداد بی‌سوادی	۱۳۹
تجربیات نظام آموزشی اتیوپی در مبارزه با انسداد بی‌سوادی	۱۵۶
ساختار آموزش و پرورش بوسنی و هرزگوین	۱۷۲
تجربیات نظام آموزشی اوگاندا در مبارزه با انسداد بی‌سوادی	۱۸۷
تجربیات نظام آموزشی تایلند در مبارزه با انسداد بی‌سوادی	۲۰۴
تجربیات نظام آموزشی فلسطین در مبارزه با انسداد بی‌سوادی	۲۱۹
تجربیات نظام آموزشی ایران در مبارزه با انسداد بی‌سوادی	۲۳۷
فصل ششم: خلاصه تجربیات نظام‌های آموزشی مورد بررسی	۲۵۹
تمایزات و تشابهات ساختار آموزشی نظام‌های آموزشی	۲۶۱
تمایزات و تشابهات قوانین و مقررات نظام‌های آموزشی	۲۶۴
تمایزات و تشابهات نحوه شناسایی نظام‌های آموزشی گوناگون	۲۶۶
تمایزات و تشابهات نحوه جذب نظام‌های آموزشی گوناگون	۲۷۲
تمایزات و تشابهات نحوه آموزش نظام‌های آموزشی گوناگون	۲۷۵
تمایزات و تشابهات نحوه نگهداشت نظام‌های آموزشی گوناگون	۲۸۰
تمایزات و تشابهات تجربه کشورهای مختلف در مناطق روستایی و عشایری	۲۸۵
فصل هفتم: نتایج و پیشنهادهای کاربردی	۲۸۷
درس‌های آموخته از نظام‌های آموزشی	۲۸۹
مدل نهایی برای انسداد مبادی بی‌سوادی و عدالت آموزشی	۲۹۳
منابع و مأخذ	۲۹۷

پیش درآمد

مهم‌ترین رسالت آموزش و پرورش ابتدایی افزایش عدالت آموزشی در دو محور کمی و کیفی است که با انسداد مبادی بی‌سواد و پیشگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان و پوشش کامل تحصیل همه‌ی آموزان و... محقق می‌شود و می‌تواند بستر لازم برای پیشرفت و تعالی توأم با عدالت را در کشور فراهم نماید.

پیرامون مفهوم عدالت در طول تاریخ نظریه‌های گوناگونی ارائه شده است. فیثاغورث عدالت را رعایت حقوق افراد مطابق استعدادهای طبیعی آن‌ها می‌داند؛ از نظر سقراط عدالت رعایت نوعی تناسب و هماهنگی است؛ از دیدگاه افلاطون عدالت نوعی تناسب و تعادل در امور است؛ به زعم رواقیون همه انسان‌ها را باید به نقل از جمشیدی، ۱۳۸۰: ۱۰۰-۴۴). عدالت یعنی رعایت تساوی در زمینه استحقاق‌های انسانی؛ عدالت اجتماعی عبارت است از ایجاد شرایط برای همه به طور یکسان و رفع موانع برای همه به طور یکسان (مطهری، ۱۳۵۲: ۶۱).

یکی از مؤثرترین راه‌های تحقق عدالت اجتماعی تأمین فرصت‌های یکسان برای دسترسی عموم افراد جامعه به آموزش و پرورش است و همه آحاد انسانی حق دارند از آموزش و پرورش یکسان برخوردار شوند. در جهان کنونی یکی از شاخص‌های پیشرفت اجتماعی، کمیت و کیفیت آموزش و پرورش و چگونگی بهره‌مندی از آن می‌باشد. بر همین مبنا کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه درصدد ایجاد فرصت‌های برابر دسترسی همگان به آموزش و پرورش هستند (عبدوس، ۱۳۸۱: ۱۳۸).

برابری به مهیاسازی فرصت‌های برابر، متناسب با نیازهای ویژه هر فرد اشاره دارد؛ زیرا افراد در دانش، مهارت، توانایی، انواع یادگیری و پیشینه فرهنگی و نیازهای آموزشی‌شان با هم متفاوتند (دهقانی، ۱۳۸۴: ۳). منظور از فرصت برابر جلوگیری، حذف یا کاهش تبعیض بین افراد از لحاظ جنسیت، نژاد، وضعیت جسمانی، سنی، زبانی، طبقه اجتماعی است (بنت و پندل، ۲۰۰۱: ۲۷). برابری فرصت‌ها در بُعد کلان نوعی نگاه انسان‌گرایانه و عدالت‌خواهانه را با خود به همراه دارد که غالباً به عنوان یک شاخص جامعه توسعه‌یافته در نظر گرفته می‌شود. اما در بُعد خرد برابری فرصت‌ها و عدالت آموزشی ابزار و سازوکاری است که موجب شکوفا شدن اندیشه‌های خلاق شده و امکان پرورش قابلیت را برای همه به طور مساوی تأمین می‌کند. فرصت مساوی به موقعیتی اطلاق می‌شود که در آن حتی افرادی که از بزرگی ثروت و یا عضویت در گروه‌هایی که از امکانات و امتیازات ویژه برخوردار نیستند، امکان حرکت اجتماعی از طریق آموزش و تحصیل را دارا باشند (محمدی و دهقان، ۱۳۸۳: ۱۳۳-۱۳۴).

برابری فرصت‌ها و عدالت آموزشی را می‌توان از دو دیدگاه متفاوت بررسی کرد. آن را می‌توان به عنوان هدف یا به عنوان وسیله‌ای در جهت تحقق هدف بلند مدت برابری اجتماعی مورد توجه قرار داد. در مفهوم لیبرال کلاسیک، برابری یعنی همه افراد بدون توجه به نژاد، رنگ، منشأ اجتماعی و ملی، در حقوق برابر و آزادند. این مفهوم، برابری در آموزش به این معنی است که افراد باید در شروع زندگی کاری و آموزش برابر باشند. در یک نگرش سوسیالیستی، آموزش به عنوان وسیله اصلی برابرسازی تفاوت‌های اجتماعی دیده می‌شود. برابری فرصت‌های آموزشی زمانی محقق می‌گردد که همه افراد در دستیابی به آموزش برابر باشند. این هدف امروزه در سطح بین‌المللی پذیرفته شده، اما کاملاً تحقق نیافته است (لیون، ۲۰۰۰: ۱۳).

هنگامی که از نابرابری یا برابری فرصت صحبت می‌شود منظور نابرابری فرصت بین دختران و پسران در برخورداری از آموزش، نابرابری بین اقلیت‌های مذهبی یا نابرابری در

دسترسی به امکانات آموزشی در بین مناطق مختلف کشور می‌باشد (گروه مشاوران یونسکو، ۱۳۷۴: ۷۴).

حق برخورداری از آموزش از جمله حقوق بشر می‌باشد و گزارش‌های سالانه آمار آموزشی در مقیاس‌های ملی و بین‌المللی نمایانگر پیشرفت‌های کمی حاصل از این حق اجتماعی است. با وجود این به‌رغم موفقیت‌های به‌دست‌آمده در زمینه آموزشی برای همه، شمار بی‌سوفتن بزرگ‌سال و کودکان واجب‌التعلیم خارج از مدرسه گواهی است بر ضرورت‌های تلاش برای دستیابی به کمیت بیش‌تر (مشایخ، ۱۳۸۱: ۴۱-۴۰). اعلامیه کنفرانس جهانی ارزش‌های همه‌ا در سال ۱۹۹۰ با بیان مقدمه‌ای از شکست در تحقق دسترسی و برابری در آموزش، اعلام داشتند که بیش از ۴۰ سال پیش ملت‌های سراسر دنیا از اعلامیه جهانی حقوق بشر و حق آموزش برای همه افراد صحبت می‌کردند. به‌رغم تلاش‌های چشم‌گیر کشورهای سراسر دنیا برای تأمین حق آموزش برای همه، واقعیات وجود نابرابری در این باب همچنان ادامه دارد.

در مکتب متعالی و مترقی اسلام، کسب علم و دانش، تریضه‌ای همگانی و یکی از مهم‌ترین حقوق انسان‌ها حق برخورد از تعلیم و تربیت شمرده شده است. وظیفه تأمین این حق مسلم و اساسی بر عهده والدین، نظام آموزش و پرورش رسیده است. معه می‌باشد.

کشور ایران در دهه اخیر پیشرفت چشمگیری در زمینه آموزش کماکان برای همه کودکان لازم‌التعلیم داشته است و شاخص‌های نرخ جذب و پوشش تحصیلی در دوره ابتدایی بهبود یافته است علیرغم پیشرفت‌های به دست آمده کماکان تعدادی از کودکان گروه سنی ۶ تا ۱۲ سال در مدرسه حضور ندارند و درصدی از دانش‌آموزان قبل از اتمام دوره ابتدایی ترک تحصیل می‌کنند. قوانین متعدد بر جذب و نگه‌داشت همه دانش‌آموزان و کودکان بازمانده از تحصیل در دوره آموزش و پرورش ابتدایی تأکید دارد. طبق قانون اساسی دولت

موظف شده است امکان تحصیل و برخورداری از خدمات آموزش اجباری و رایگان را برای همه کودکان لازم‌التعلیم فراهم آورد. در اسناد بالادستی از جمله سند چشم‌انداز بیست ساله، قوانین توسعه‌ای کشور، نقش جامعه علمی و سند تحول-بنیادین آموزش و پرورش این مقوله مورد تأکید قرار گرفته است. در رابطه با ریشه کنی بی‌سوادی؛ سند انسداد مبادی بی‌سوادی (در بخش آموزش و پرورش دوره ابتدایی) توسط معاونت آموزش ابتدایی تهیه و تدوین شده است. بر مبنای سند مذکور، طرح‌های مرتبط با شناسایی، جذب و آموزش کودکان ارم‌ال‌المیلم و بازمانده از تحصیل از مهم‌ترین فعالیت‌های معاونت آموزش ابتدایی است که در بسته اجرایی برنامه پنجم توسعه هم مطرح و مورد تأیید هیأت محترم دولت قرار گرفته است.

ضرورت تدوین کتاب حاضر با این جهت بوده است تا در راستای تحقق اهداف سند انسداد مبادی بی‌سوادی معاونت آموزش ابتدایی گامی علمی برای شناخت وضعیت بی‌سواد در کشور برداشته شود. محتوای این کتاب برگرفته از تحقیقی تحت عنوان «انجام مطالعات تطبیقی در نظام‌های آموزشی مرتبط با انسداد مبادی بی‌سوادی» می‌باشد که به سفارش دبیرخانه کشوری انسداد مبادی بی‌سوادی، معاونت آموزش ابتدایی استان آذربایجان شرقی در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ انجام گرفته است. هدف دبیرخانه کشوری انسداد مبادی بی‌سوادی شناخت چالش‌ها و مشکلات و راهکارهای پوشش تحصیلی و انسداد مبادی بی‌سوادی دوره ابتدایی در چهار حوزه: شناسایی، جذب، آموزش و نگاه‌داشت از طریق انجام پژوهشی علمی و ارائه راهکارهای مناسب در این زمینه بوده است.

اگر هدف طرح انسداد مبادی بی‌سوادی با سواد کردن دانش‌آموزان؛ به صفر رساندن بی‌سواد در بین آنان تا پایان برنامه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است، تطبیق نحوه شناسایی بی‌سوادان و قوانین مرتبط با انسداد مبادی بی‌سوادی در نظام‌های آموزشی گوناگون، تقویت نحوه شناسایی، جذب، آموزش و نگاه‌داشت در انطباق با دیگر نظام‌های

آموزشی دنیا و نحوه شتاب بخشی نظام های آموزشی گوناگون در اجرای طرح انسداد مبادی بی سوادى از ضروریات غیر قابل انکار در این زمینه است. تا از تجربیات و اقدامات موفق نظام های آموزشی مرتبط با انسداد مبادی بی سوادى در دنیا به ویژه تحقق عدالت آموزشی برای همگان در این زمینه استفاده گردد.

بیژن زارع و عیسی عابدینی

www.ketab.ir